

☞ 1 Ջետ գլխի ընկա՝ անվտանգության մարմինները միայն Դաշնային նախագահին չեն ստուգել՝ նրա Բանը էր ռումբը: Թուրքիան արագ ընկալեց սա՝ աղրիլ 24-ին հայ-ասրաւեց՝ չի մոռանա, չի ների:

Նույն այդ օրը Թուրքիայի հասցեին Բուլղարականի առողջ 24-յան նիստում այնքան առարկայական հորդոր հնչեց, որ թվում է՝ հայեր ել անելիք չունեն, մանավանդ դառլամենտի նախագահ Լամերժի՝ այս հատու խոսից հետո՝ «ցեղասպանություն եր»։ Բայց հիշյալ նիստում, որի մանրանասն արձանագրությունը ներկայացրել են առցանց «Ազգում», ընճարկումից հետո դեռ դիմի երեք կուսակցությունների՝ Զախերի, Կանաչների, իշխող կոպայիցիայի՝ ԶԴ-ՔՍ միության եւ ՍԴԿ ներկայացրած հայցադի-

ମିଳିବି ତ୍ଵାରପ୍ରକାନ୍ତେର ଅରସାଫିହି ହୁଏବା
ରୂପିତ୍ୟାନିନ୍ଦାରେ ତି ଅଜ ହାନିଦାନାଶନୀୟକୁଣ୍ଡ-
ରୂପ ଲ୍ରାନ୍ତଚାକ୍ଷେତ୍ର, ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ବୈତାଧା-
ନାନ ଫୋର୍ମିଟ୍ସ୍‌ରୁଥାବାଦ: ଉପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ ଥିବା
ହୁଏବାରେ ରୂପିତ୍ୟାନିନ୍ଦାରେ ହାନିଦାନାଶନୀୟ-
କୁଣ୍ଡ ତ୍ରଣକ୍ଷାଳ ନିଃସମ୍ମ, ଚାକ୍ରରେ ହାନାର
ଅନାକଳାଳ ଅରାବା, ତି ରହିଲୁ ଅଜ ହୁଏବାରେ
ରୂପିତ୍ୟାକୁଣ୍ଡରୁଥାବାଦ ନାତି ହିଚାଇ 3 ହୁଏବାରୁ-
ମିଳିବିନ୍ଦରେ: ଆରାଜନ ହାଇସନ୍ହ ତେ, ତି ନିଃସମ୍ମ
ହିନ୍ଦ ପରାପର୍ବ୍ରତ, ରାଯ୍ 37 ଅନ୍ତାମ ଯିନ୍ଦେଗ୍ନ
ହାନିଦାନାଶନୀୟକୁଣ୍ଡ, ତିର୍ଥ 18 ଅନ୍ତାମିନ୍ଦରେ
ଡାକ୍-ଡାକ୍ ନିଃସମ୍ମିଳନ ତଥା ନିର୍ବିକାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ,
11-ୱେ ଉପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ କୃତାକ୍ଷେତ୍ରକୁଣ୍ଡ, 4-କାଳାନ
ଅନ୍ତାମ ଯିନ୍ଦେନ ଧାର୍ତ୍ତରେ, ନିଃସମ୍ମାନ କ୍ରମାଙ୍କ-
ନ୍ଦରେ, ନେତ୍ରକାପାରିତ ତ ନେରପତ୍ର ଉପର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ
(ଡାକ୍-ଡାକ୍ ନିଃସମ୍ମିଳନ), ତିର୍ଥ କ୍ରମାନ୍ତର ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍
24-ହ ନିଃସମ୍ମାନ ହୁଏକାଳ ତେ, ଏତେବୁନ୍ଦିର
ରୂପିତ୍ୟାନିନ୍ଦାରେ ଅନ୍ତର୍ଭିତ୍ ରମଣପତ୍ର:

Կայկական լրատվանիցոցներում միաս օրս էլ, առանց որեւէ աղքատի հղում անելու, տեղ են գտնում «ապրիլի 30-ին նախատեսված», «2 ամգամ հետաձգված նիս» արտահայտությունները, որոնց վերաբերյալ վերլուծաբաններն ու փորձագետները սխալ ենթադրություններ են կառուցում: Այդիս էլ չկարողացա դարգել՝ Բունդեսբաֆի նիստին բանի՞ հայ լրագրող է տեղում հետեւել, բայց այն խառնավորթը, որ արձանագրվեց մեր լրատվանիցոցներում, առիթ սկզբ մտածել, որ այսօր լուր գրողը չկա, իսկ Վերլուծաբաններ ու փորձագետներ՝ ինչքան ասես: Մինչ օրս որեւէ լրատվանիցոց հերթում չժղովրդեց իր մատուցած աղատեղեկասպության համար: Այնինչ որեւէ միս ապրիլի 30-ին նախատեսված չի էլ եղել, ել ուր մնաց՝ հետաձգվի:

Թվում էր, թե թուրքական մեծ հաճային ունեցող Բերլինում նրանք Բունդեսպագի առջև նիստի օրն անդայման կանգնած կլինեին: Զկային: Սովորել էին արդիի 25-ի հանրահավաքին: Շաբաթ օրը Բերլինում մի բանի ցուց էր արտնված: Դրանցից ամենամեծը, ըստ ՏԵՀԻ ուսիկանության սվյաների, 3000- 4000 հայերին միախմբած ցուցը նախ կանցլերի գրասենյակի առջև կայացավ, իսկ հետո երթով շամփեց Բերլինի կենտրոնական փողոցներով՝ ներառելով Լայպցիգի համեմատաբար նոր հրամարակը, եւ մի բանի ժամ հետո կանգ առավ Քրանդենբուրգյան դարձանաների առջև, ուր երիսաւարդ բանախոսները փորձեցին իրենց հետեւրական ունակությունները: Այդքան մեծ ու լավ և սագմաներոված գուսից ա-

ռաջին վորձառությունը, հիւսամբ, հա-
ջորդ անգամ կլարտադրի Երիտասարդու-
թիւն գրավոր Ելույթներ, ճառեր դաշտա-
սել:

Բրանդենբուրգյան դարդասների մյուս
կողմում, լայնահուն փողոցն ի վար 3000
թուրքեր (իսիկանության սկյալն է) իրենց
բողոքի ցուցն էին անցկացնում՝ ընդրես
Դայոց ցեղասպանության «տնդրումների», ընդդեմ դաշնային նախագահի
Գաութի, որ Գերմանիայում ըստ եռթագու^թ
սկիզբ էր դրել այդ բարեզգի այլևս չվի
ճարկվող կիրառությանը: Մինչ նրա ելույ
թը, մամուլում «զանգվածային ոչնչա
ցում, ջարդ, բնաջնջում, ախոր, մահվա
խայլեր» ծեւերն էին օրջանառվում, իսկ
հիմա դրանք կիրառվում են, երբ ցեղաս
պանություն եղը անընդհատ չկրկնելո
համար հիմնամիջ են փնտրում:

Մամուլում, հանրային գիտակցության
մեջ նոր փով է, հուսանո՞ւ անօրդելի: Բեռ
լինում ցուցից հետո ասվի նույնինքնի
Սիցին տարիքի գերմանացի վարորդի
հարցրեցին՝ թուրքերի ցուցից ինչ տպա-

կերպում՝ բարզելով՝ «Դայոց ցեղաստանությունը սուս է»: Ֆեյսբուք, թվիթթեստ սոցիալական ցանցերում միջոցառումների մասին մասնակիությունը համար առաջատար է: Այսպիսի առաջատարությունը համար առաջարկություն է առաջնային գործությունների համար: Եթե առաջարկությունը համար առաջարկություն է առաջնային գործությունների համար:

«Թուրքական ընտրաւում» խորագության մեջ պատճենաբառ է՝ առաջարկված էլեկտրոնային առևտությունների համար:

ցյալով գրադպեն, մենք Քիչերը չենք, ոչ
մեկին գաղախցիկ չենք ուղարկել. Թուր-
ֆիան որեւէ անզամ ցեղաստանություն
չի արե»: Ամբողի բարձր ձայնն առավել
հուժկու դոռթկացել է, երբ ցեղաստա-
նություն բառն է հնչել:

Դյուսելիդրֆի կենտրոնական փողոցներով նոյն կազմակերպության թուրքական տարազմաներով եթք բազմաթիվ գերմանացիների զամանեն է արձանագրել կիրակի՝ մայիսի 3-ին: Նոյն օրվա մի հանդիդման մասին ծանուցում է «Յունգե ֆրայհայր» անվանյալ դերասների շաբաթաթերթը՝ հղում ամելով «Վելք»-ին: Ըստ թերթի, Ամերի Դավութօղլում Դուրմունդում կայացած հանդիդման ժամանակ Գերմանիայում բնակվող թուրքերին հորդորել է խոչընդոտել դյուրցական ծրագրում Հայոց ցեղասպանության թեման ներառելու նախաձեռնությամբ: «Մեր երեխաներին որեւէ մեկը չի կարող անհանգստություն դատճառել՝ ուստքագրում մեր դատմությունը վիրավորելով: Եթե մեկնումեկը փորձի դա ամել,

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՕՐԱԿԱՐԳՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՈՎՐ ՔՈՐԻԳԱԿԱՆ ԲՆՏՐԱՐԴԱՎԱՅԻՆ ԲԱՌԱՎԱՐԴԱՐԻՆ ԱԼԱՆՉԱԼՈՒՐ

Վլորթյուն ունի: «Եթե ամբողջ աշխարհ
կը մի բան է ասում՝ ցեղասպանություն,
միայն բուրժերը չեն համաձայնում, առ
դես դարձ է. բոլոր սիսալ չեն կարող լի
նել», իհմնավորեց վարորդը: Նրա համա-
միայն մի համենատություն ընկալելի չէ:
բուրժ ոճագործների հետ Քիչերի համե-
մատությունը: Սա գերմանացիները դե-
ռևս չեն հաղթահարել:

Թուրքերն՝ ընսրաւութիւն ընդառաջ

Թեուրք գործիչները Գերմանիա են գալիս՝ հունիսի 7-ին ընդառաջ իրենց ընտարտավի կարթին «հայոց ցեղասպանությունը սուս է» խայծն ամրացնելով։ Բայց այս խայծը գերմանացիների համար ոչ միայն ժամկետանց է, այլև՝ արդեն մերժելի։ Բոլորն են իրազեկ։ Հաճախուրգի ազգագրական թանգարանը վերաբերյալ՝ պահին՝ Երեսվարքի՝ ապրիլի 28-ին սրահ չի տրամադրել հինգօշաբթի՝ ապրիլի

թյան 10 000 անդամներ՝ ահել ու ջահետ երիխաններ, դրույներով, ձեռքերը վեր դագած, մասները՝ ցուցանատ, միջնամաս բութ մաս իրար հղած՝ գայլի խորհրդականացական ողջույնով են Օքերհառլեզնու ընդունել իրենց՝ 1997-ից առաջնորդ Դեվլեթ Բահչէլիի ելույթը։ Մեծ սրա մեծ հեռուստաեկամներ, որ առավել տղավորիչ են դարձել կուսակցության առաջնորդի հումկու խոսքը, ժեստը, եւ որ գերմանական լրատուի կարծիքով, Գերմանիայում անծանոթ է ունկերին, իսկ Թուրքիայում ընտրաւուավի ծանոթ բարդիք է։ Օքերհառլեզնում Գործ գայլի մին սրա տաճարելու արիթով խիստ նախատություն հնչել էր, նույնիսկ դրա մից առաջ քաղաքի բնակչութերը, ժեստը լով դատերին բութ աջարյահեղական ների նկարած կիսալուսնի խորհրդանիշը, իրենց անհանգստությունն էին հայտնել, բայց հունիսի 7-ի ընտրություններու նախատեմին անցկացված հիշյալ հավա

դիլումն, այնուհանդերձ, կայացել է
Բահչելին գովել է գերմանաբնակ հայրե-
նակիցներին, որ իննությանը հավատա-
րիմ են մնացել: Դրաւ են, ասել է: Նու-
յնադատել է բաղաբական ընդդիմադիմ-
ներին, մասնավորապես՝ Երդողանի կա-
ռավարող «Արդարություն եւ միասնո-
թյուն» դաշնութ՝ նկատելով, որ նրանի եւ
ռողաբնակ բուրերով չեն զբաղվուած:
Գերմանիայի հասցեին էլ ասել է՝ «Իրենք
ը, արանքացիները, հայերը, բոլորը բա-
ղուից են մեզանից, բոլորը ներողություն-
են ուզում մեզանից լսել, ուզում են թու-
ժիային վարկարեկել: Ինչդե՞ս կարող
Գերմանիան սրան մասնակից լինել, չ-
որ մենք առաջին համաշխարհայինի ժա-
մանակ ճակատագրով եղայրներ են ե-
նեն: Գերմանացիները միշտ հրենա ան-

Եղբայրներ ու լույսեր, ձեր դարտականությունն է այդ ուսումնական ծրագրերին խոչընդունելը», ասել է Թուրքիայի վարչապետը կիրակի օրը՝ ճայիսի 3-ին Դուրսմունդում: Թուրքիան թույլ չի տա, որ իր դատամությունն ու դաշտիվ հարցականի տակ դնեն, իրեն ուսուցանեն այն ճարդիկ, որոնք վերաբերելու չեն կարողանում սեփական դատմությանը: Թուրքիայի վարչապետը խոստվանել է, թե նույնը հաղորդել է կանցլեր Մերկելին: Իսկ «ցեղասպանություն» բառեզրը ցըանառող Բունդեսքարգի դատամավորներին խոսն ուղղելով ասել է՝ «Երբ մեկը փորձում է այսպես կոչված ցեղասպանության առիթով մեզ դատմության դաս տալ, մեր դատասխանը հետևյալն է՝ մենք հայերի եւ Անատոլիայի մյուս ժողովուրդների հետ համատեղ ապրել ենք, հետեւաբար գիտենք ինչպես նրանց հետ խոսեն եւ ինչպես դատմությանը մերձեցնենք»:

Մենք, իսկապես որ, հաճարել
ազգ ենք: Դիմա էլ որուել ենի հար-
կել արտագնա աշխատանի մեկ-
նողների որուակի խմբի: Բայց
շատ հնարամիս է, չէ՞ առանց հոլ-
մորի, մետք է արժանին մատուցել
հնարողին՝ ոչինչ չես ներդնում,
ուղղակի հարկ ես հավաքում այն
մարդկանցից, ովքեր ու դետությու-
նում աշխատանի չկարողանալով
գտնել՝ ուրիշ դետությունում են աշ-
խատում ու այնտեղ հարկ տալիս: Ե,
իրենց համար մեկ չո՞, ավելի լավ է
Դայաստանին հարկ ու մի օգուտ
տան, ելի թող գնամ՝ որքան ուզում
են աշխատեն Ոուսասանում:
Բա: Էսան աշխարք ու հնարա-
միս ուրիշ ազգ կա՞: Բայց ասում
են մենք, լրացրուերս, սիսալ ենի
հասկացել ու ներկայացրել օրենի
նախագիծը, այսուես ո՛ դուր եզ-
րակացրեն. Կառավարության նա-

փով ժիմարաբներ տանելով ՈՌ, Հայաստանի բյուջե էլ գումարներ են մասնելու: Ըստ ոռում՝ դրսի կազմակերպությունները եւս կարող են գրանցվել Հայաստանում եւ այդուհի գործունեություն ծավալել, բանի որ Հայաստանում այդ առունով ավելի բարենպաստ ռեժիմ է լինելու այսուհետք: Մի կողմից սա լավ է՝ ավելի իիշ եկամտահարկ, կազմակերպված, եւ որ թե անտրոլուս, աշխատանքային միջրացիա գոնեն մի ոլորտում, մեր բյուջեն էլ եկանուն կտանա: Բայց մասհոգություններ են կան, ասեմք՝ դաշտանականական բնույթը կործան է ինչ հասկանալ, թե Ռուսաստանն ինչու դիմի ուղենա, որ իր բյուջեի բաժին հարկը մասնի Հայաստանի բյուջե, որքանո՞վ է դա ԵՄ դայնանագիրը բոլով տալիս, եւ արդյո՞ք 24 եւ 13 տոկոսների տարբերություն ե-

փոփոխությունների ընդունումը ԲՀԿ-ն ձեռնորդաց մնաց վեեակոս բյուջեից, ԴԱԿ-ն ընդիամարտեր ունեմ էր: ՀՅԴ-ն, ի դեմս Արծիվի Սինասյանի, դեմ չէր այս հնարա վլորությանը, սակայն ասում էր, որ նախագիծը դեմք է զարգացնել երերություններից ճամփել: Մասհոգությունները, որ բարձրացրել են տարբեր դասգամավորներ, այդուհի սով վերաբերում են արտագաղթուուր խթանանը, հարկատուների հանդեմ տարբերակված մուտքու մին՝ Ռուսաստանում աշխատող ավելի թերեւ ռեժիմով է հարկվում բացի այդ՝ անորոշ է, թե ինչ սուցիալական-առողջապահական ծառայություններից կօգտվի Հայաստանում հարկվող, բայց դրսու աշխատողը, տեղական աշխատու ոին խթանելու փոխարեն էլ՝ որա կայլ աշխատությ դրսու աշխա

Աշխատութիւնների կանոնակարգութիւն

խաճենությամբ Ազգային ժողով
արտահերթ ընթացակարգով բեր-
ված եւ այս շաբաթ բննարկվող
«Եկանտահարկի մասին» եւ «Շա-
հութահարկի մասին» օրենքների
փոփոխություններով՝ արտերկրում
աշխատելու համար աշխատողներ
հավաքագրող հարկային գործա-
կալը արտերկրում (Ռուսասա-
նում) Եկանտահարկ մուծելու փո-
խարեն՝ դեմք է Հայաստանում այդ
Եկանտահարկը մուծի, ընդ որում՝
սովորաբար մուծվող 24 տևկոսի
փոխարեն՝ Հայաստանում կարող է
13 տևկոս մուծել։ Ավելի կոնկ-
րետ՝ գործառուների հետ Հայաստա-
նում կմիված դայմանագրով ՀՀ
տարածից դուրս շինարարական
ծառայություններ մատուցող աշ-
խատողների համար առաջարկվում
է ցած՝ 13 տևկոս Եկանտահարկի
եւ 5 տևկոս շահութահարկի դրու-
յաչափեր սահմանել։ Արտերկրում
շինարարական ծառայությունների
դայմանագիր ունեցողները՝
դրանց վերաբերյալ հավանություն
ստանալով մեր կառավարություն-
ից, հնարավորություն կունենան
այդ 5 տևկոս շահութահարկը ՀՀ-
ում վճարելով սահմանափակվել։
Այսդիսով՝ խթանվելու է շինարա-
րական ծառայությունների արտա-
հանումը Հայաստանից՝ կազմա-
կերպված եւ հարկային թերեւ բե-

Կամտահարլը մեր աշխատանքային
միջրանձները Ռուսաստանում չեն
մուծելու: Դամենայնդեպս՝ շատ
ծագող հարցերի ստորիշ եւ նիսան
ժամակ դաշտավաններ ֆճանն
ենի նախարարի տեղակալ Վահե
քանզ Միրումյանն այդդես էլ չէ
տալիս, ըստ դաշտավանդուների
թեր նույն էր, որ շատ լավ նախա
զին է ԵՏՍ-ի ընձեռած հնարավո
րություններից օգտվելու առողմով:
Նախագծին խորհրդարանուն
ավելի բուռն արձագանքով Դանի
Բագրատյանը՝ նեւով, որ այսուհետ
սի հեղափոխական օրենքը նա
խաղես դեմք է դատաւած բննարկ
վեր, ասում էր. «Եթե Պողոսն աշ
խասի Ռուսաստանում՝ 13 տոկո
վզարի, իսկ նույն գործն անբա
րյաց աստանում՝ 24 տոկոս վզարե
լով, դրանից հետո բոլոր դողոսնե
րը հնարավորություն կինութեն դր
սում աշխատելու», ընդդիմախոս
սում էր նաև՝ նախագծի սահմա
նադրականությունը վիճակելու
անհրաժեշտություն տեսնելով, ա
դա նաեւ նեւով, թե այն ԵՏԸ
դայնանագրին հակասող օրինա
զին է: Օեւ խմբակցության դեկա
վար Քենինն Բիշեայրանի եւ «Ժա
ռանգություն» խմբակցության դե
կավար Ռուբիկ Քակորյանի հա
նար անընդունելի էր արտահերթ

ՏԵԼՈՒ է ԽԹԱՆՎՈՒՄ ԵՒ ԱՅԱՆ:
Իսկ նախագծին կողմ դատգիր
մավորները եւ այն ներկայացն
ֆինանսների փոխնախարար
Վախթանգ Միրովյանը այս փ
փոխությունները լավա են հաճ
ռում՝ այն անվանելով ԵՏՍ կա
մուն լինելու հնարավորությունն
ից օգսվելու գործիք, երբ հարկե
Շայաստանը կիավահի, եւ ոչ ո
ընդունող եւկիրը, քաջի այդ է՝ ո
սից գործարաներ կներգրավվ
Շայաստան: Մնում է մտածել, որ ո
սեմ ՈԴ-ում էնքան դմրո են, որ չ
ուզի հարկը սեփական բյուջե ո
նել կամ էլ՝ այնտեղ ժնարարակա
աշխատությ դեֆիցիտ է առաջ
ցել՝ ժամանակին ոլորտային սա
մանափակումներ նշցնելու դար
գայում աշխատանքային միգրան
ների համար: Շամենայնդեպս՝ ն
խագիծը երկու ընթերցում անցա
կմնա արդեն գործողության մ
տեսնել այս օրենքի՝ աշխատանք
յին միգրանտներին նատուցվող ն
խութեց կամ առավելություններ
Ամենակարեւորը, որ այս գործը
նեռությունը կաճավորության սկ
բունքով է իրականացվելու եւ
վերաբերում իրենց հարցերն իրե
ռուզ ձեւով լրիշող աշխատանք
յին միգրանտներին:

Այս թեսայի նախը կարդ
Զանու էջ 3-ը

ԲԱՂԱՓԱԼԱՆ orակարգ

1 Յայկական կողմը որուց էց չդատախանել կամ առանձին չերթել անհավասարակշիռ Սակակավիլուն, բայց մեր նախագահն իր խոսքում հատկապես ընդգծեց հակամարտության հանդեղ չեզորության Յայտանի տևակեցը, ու մի ավելորդ անգամ հասկանալի դարձավ, որ Վրացական ղեկավարի չվանին լվաց փոելուց դեմք է ծեռնդահ մնալ ու միշտ սրափ լինել: Այնուն ո՞ր այս դեմքում էլ ուղերձները դեմք է հեղել դրութեսինաւլ դիվանագիտության ուղղությամբ, որը դեմք է Գ. Սահակյանի կողին լիներ այդ վիճահարույց այցի դահին՝ միգուց առաջ ընկնելով ուղղորդված հաղորդագրություն տարածելու:

դումների Ենթաշերտերում ավելի խորվային համատես որոնողների դակաս չկա: Հատկապես Սոսկվա-Կահինգտոն մրցակցության սրման Երեկա փուլում, եւ բավական հակառութական Մըֆ Թեյնի հետ ննարկումների դարագայում Ենթադրությունների մի ողջ շարֆ կար օդում, իսկ ԱՍՄ-ի փոխնախագահի՝ մեր նախագահի հետ համատեղ մասնակցությունը Կահինգտոնի ազգային տաճարում Յայոց ցեղասպանության նվիրված հիշատակի արարողությանը՝ նշանակում է, որ ԱՍՄ խալաքական ցաջանակները Յայաստանն ու Յայոց ցեղասպանություն չանձեսելու բավական տարածաշահային տաճարիներ ունեն: Արդյո՞ւ այս այ-

Դայաստանի նախագահի՝ Վեցին օրերին ԱՍՆ այցը Դայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի համաժեխում էր, իհարկե, սակայն Կաչինգտոնում Սենաս այցելած ու սենատորներ Զոն Սըրբեցին, Ձեք ՈՒիլի Եւ Ուորեր Սենենեսի, աղա Եւ Սինսկի խմբի համանախազափ Զեյն Ուորլիի հետ Պետարանությունում հանդիդած (Ուորլիի հետ միշտ եւ ամենուր կարելի էր հանդիդել), Եւ այսօր արդեն Սոսկվա ժամանած Յասաստանի ռեկավարի հանդիպություն արձակացնելու առաջնաշահ է առաջ գտնալու առաջնաշահ լու բավական արածաւրազնային շարժադրություն ունեն: Արդյոյն այս այցը կիզուալ ցուցադրում է Հայաստանի այն հակվածությունը, որ ԵՏՄ մտնելով՝ մենք չենք դաշտասկում հետև կանգնել մեզ համար կարեւորագույն այլ կապերի զարգացումից, բայան սավորված արտահին խաղաթականություն Վարելուց, ինչը, խոստվանենք մեծ դեւությունների նրակցության սրման ներկա դայմաններում խիստ ոժվար: Բայց որ դրանից չենք հրաժարվում միանալու առաջարկությունը առաջարկում է:

ուեւրի ու Անդրբումերի վերաբերյա
հայ-ամերկյան ցղանակային համա
ծայնագրի սոռնագրումն է: Խակ թ
դա ինչպես է դայմանագրի կատա
րումը համադասվելու ԵՏՍ-ի հետ, ո
տեղ անհամ Երկրութիւնի արտաքին կա
դերն ուզում են կենտրոնացված հա
մակարգել, դեռ անհասկանալի է: Ա
բան դարձ է Հայաստանի ԵՏՍ ա
դամակցությունը դեռ Հայաստան
վատքար և նետական վիճակին փո
փոխություն չի բերել, եթե չասեն
գագի, էլեկտրականության գներ
թանկացումնով, արտահանման կրծ
տումով է նշանավորվել: Այսինքն՝ ս
ռայժմ Հայաստանի վիճակն էլ ավել
է դժվարացել, իսկ այդ վիճակին
դուրս գալ պետք է:

Իսկ Մովկայում նախագահն ասօր մասնակցում է Եվրասիակա բարձրագույն և նետսական ֆորում նիստին, Վաղը՝ Դայրենական մեղադրանքում պատմած գործությունների վեհականացման համար բանակի 70-ամյակի միջոցառումներին: Ի՞նչ ետք կունենա նետսական ֆորումում, Դայաստանի համար ի՞նչ դռներ կը ացգէն կամ կիսկէն, ո՞ւ հասավ ԵՏՍ-ն՝ այսօր-վաղն արդեւ կինանան:

ՖՐԻՆԱ ԲԱԲԱՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու, հնագետ

Քւրզնրծ կարմելի հիւսուկին

Թե համախմբվեն մարդիկ ու ցեղեր, սրտեր չեն մաշի,
Միացյալ ուժը աղառածներ ու ժայռեր կատար,
Սեկ սուփրայի շուրջ թե միասնաբար մենք նաև մենք ճաշի,
Երես չի թե՛ի ճակատագիր Թուրքնեանսամի

18-րդ դարի բանաստեղծ Մահրումկովի Ֆրագիի բուրմենական ցեղերի միավորման երազած զաղափարը միայն բուրմեն ժողովրդին չէ: Այս համանադկային նաև ժողովրդան արգասիք է, որիներգ՝ աշխարհի բոլոր ժողովուրդների համար: Յուրաքանչյուր, ում բախս է Վիճակվել Երբեւ լինելու Թուրմեննասանում կարող է վկայել այն համաժողովրդական սիրո մասին, որ վայելում է Երգիչն իր հայրենիքում: Մահ-

Թթամկովի Ֆրագիի անունը վաղուց բացահանոթ է հայ ըստ երցողին: 2014 թ. Երեւանի ղետական համալսարանի կողմից լուս տևած նրա երկերի եռորդ ժողովածուն դրա ցայտուն արտահայտությունն է: Գրի առաջին էջում ներկայացված է բանաստեղծի արձանը: Համոզված ենք, որ Աչսաբադում յուրաքանչյուր անցողդ, անառակելի հորեն մի դաս կանգնում է հիմնում է Ազատության դողուտայում՝ թանգարանի աղջու տեղադրված մեծ բանաստեղծի արձանով: Հաստինի հայտնի չէ սակայն, որ բազալտ մեծ ժայռաբեկորը, որից կերպվել է արձանը, հայաստանյան բազալտ խառն է. այն նախադես տաշվել է Երեւանում, այնուհետև երկարուղային վագոններով տեղափոխվել Աչսաբադ: 4,5x5 տառ. մ ժայռը դաշվանդանի վրա փոխադրված Մահրումկովի Ֆրագին ազգային տարազով է, ազ ձեռքում գիրք, ձախը՝ հենած ժայռին: Մսի եւ ուժի այս միացությունը խորհուրդ դարունակող թեմա է, որ փայլուն ձեռւով իրականացվել է խանդակագործ Պողոսի կողմից:

Զարի վրա փոխադրությունը կատարել է վաստակածա աւագոր վարդես Աղոն: Վարդես Աղոն՝ Գեւորգ Հովհաննի սահմանը ծնվել է 1932 թ. Գեղարքունիքի Լիճ գյուղում: Աշխատանքային գործունեությունը սկսել է 16 տարեկանից: Տարիներ էր շարունակ նպիրված իր մասնագիտությանը՝ վարդեսը բանդակագործների կողմից կերպված թեմաները փոխադրել է բարի վրա, ստեղծել ինքնահիոյ, իհացմունք դաշտառող գործեր: Բազմաթիվ են դրանք: Մատենադարանի առջև տեղադրված Սեւանոյ Սահման, Մխիթար Գու, Սովորեն Խորենացի, Թորոս Ռոսլին, նաև գրավար Սովորով, Սայաթ-Նովա, Մարտիրոս Սարյան, Կահան Տերյան, Պետրոս, ԵՊԴ-ի բակում տեղադրված Անանիա Շիրակացի: Վարդես Աղոնի մուրժի հարվածներով են ծնունդ առել նաև ճարտարապետ Ռ. Խորայելյանի Աղարանի հերոսամարտի հուշարձանը, Երեւանի հյուսիսային մուտքին՝ «Կահագնի վիշապամարտը», բազմաթիվ այլ գործեր: Այդ ամենը բանդակագործների սահմանագործ մասհացած եւ վարդեսի բնաւոր ընորիկ մեկտեղման արդյուննեն է: Այս այսօն մեզանում, ցավոն, առանձնակի արմեսահամական ննաւրևման չենթարևում:

Կարմետ Ալոն Վերջին տարիներին չեր աշխատում: Չնայած կույր էր աչոն, սակայն կույր չեր մտն: Նա դայձառ հիշողությամբ դասմում էր իր գործերի մասին, հիշում էր այն բանդակագրծներին, ճարտարապետներին, նույնիսկ գիտնականներին եւ բանաստեղծներին, որոնց ժեսել, որոնց հետ աշխատել եւ ինչողություններին, որոնց մեջ թաք գիտնի էր խմել: Երկար է նրանց ցուցակը՝ Ռաֆայել Խորավելյան, Մարկ Գրիգորյան, Արա Հարությունյան, Արքուն Թարիխանյան, Երվանդ Զոյսար, Ղուկաս Զուրաբյան, Լեւոն Թորմազյան, Մատենադարանի տնօրեն Լեւոն Խաչիկյան, Հովհաննես Շիրազ եւ բայց շատ:

Դյուլսներ:

Դրատարակության դատասվող սույն հոդվածը գրելիս
մեր Վարդեն անաղմուկ հեռարացավ կյանքից: Դեռացավ,
որ ավելի մոտ կանգնի բոլոր այն երախտավորներին, որոնց
նրա ստեղծագործական կյանքի հիմնարարեն էին, որոնց
շնորհիվ էլ նրա Վարդենուն կերտած փոխադրումներն այդ-
քան ցայտուն եւ նշանակալից եղան:

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅՆ

Անհրաժեշտ նախաբան

«Լիսերատուրնայա գագետա» դարբերականում, «Երկիր Նախրի» վերտառությամբ ներդրի չորս այլնակա նվիրված է մեծ Հայքանակի տոնակատարության 70-ամյակին: «Երկիրը մեկն է բոլորին համար» հողվածում ես փորձել եմ բացահայտել դատերազմում հերոսության արժեի եւ չափի դժվարին թեման: Օգտագործել եմ դեռևս խորհրդային տարիներին գրած իմ «Թեւեր» գրի նյութերը: Կավերագրական այդ դատմակածը նվիրված է իս. Սիության կրկնակի հերոս Նելսոն Ստեփանյանի կյանքին եւ անուրանալի սիրանմին: Ինչպես նաեւ օգտագործել եմ օրերս «Ամարաս» հրատարակչության լոյս ընծայած, Արկադի Ասյանի «Դայ հերոսներ» գիրքը: Այն իր ժեսակի մեջ յուրօհնակ ակադեմիական աշխատությունն է: Ահա եւ որոշեցի «Լիսգագետայում» տղագրված իմ հողվածը համությանը ներկայացնել այս թերթում: Ասենվս աօգամ չեր անցնում հողվածս սկսել նախաբանով: Բայց ահա մայիսի 1-ին, Դամերաշխության օրը, «Ռոսիա-24» հեռուստաալիին Ալրբեջանի նախագահ ի. Ալիելի հերթական հարցարույցն ինձ դարձադես սիմեց գրիչ Կերցնել:

Նեռևս Պլատոնն էր զգուացանում իր ժամանակակիցներին այն մասին, որ այն մարդը, ով մշտապես զբաղվում է ինքնախաքեռությամբ, ծանր հիվանդ է: Իրոք, ապրելը նրա համար ծանր է: Քանզի ինքնախաքեռությունը բերում է նրան, որ մարդը ընդմիւս ներփակվում է իր մեջ: Դավանաբար, մեծ փիլիսոփայի այդ հմատությունը Ալիեր չգիտի: Այլառեւ գիտեր ու զօր չեր սի, չեր խափի, չեր զբաղվի ինքնախաքեռությամբ՝ ինքնակտահ նայելով տեսալսցիկին, այսինքն՝ հեռուադիտողների աշերին:

Աղրեցանի նախագահը դատերազմի մասին հիշողությունը կարում է հոր մասին հիշողության հետ, որն ընդհանրապես ռազմաճակատում չի եղել: Թեմ դատարանը տարարել մանրամասները, որոնց մասին գրվել է վերակառուցման եռուն ցանում: Այստեղ կարեւողն այն է, որ *sarteg* սարի Ալիեկի մոտ ավելի լիքի ու լրիր է դառնում հաղթանակի թվաբանությունը: Իրականում՝ ավելի հետք է խարել ամբոխին, քան թե մեկ մարդու: Ալիեկը զօհի է, որ ստեղծվ ընդունում ես այն մարդու առավելությունը, ում ստում ես: Ի դեմ, այս ծեսակերպումը վաղուց է հայտնի, ինչու ես հայտնի է այն, որ սուր սարուկների կրոնն է: Նրան հարցնում են Հաղթանակի մեջ Աղրեցանի դերի եւ բաժնի մասին, նա խորամանկում է: «Մենք հդարանում ենք այն բանվ, որ Աղրեցանի 700 հազար Աերկայացուցչներ մասնակցել են դատերազմին, ավելի քան 300 հազար զոհվել են, 123 հոգի արժանացել է Խ. Սիոնիքան հերոսի կոչման: Այնուա որ, մենք հդարանապարան ունենք»: Ահա այսուես: Ինչու ասում են՝ ճանաչիր մերնոց: Բայց չէ որ Ալիեկը գիտի, որ հերոսներից միայն խառասումներկուսն են աղրեցանցին: Ես չեմ էլ մտածում, որ դա իիչ է: Խոսն այն մասին է, որ չեմ դատարանը համեմատել դրանք հայկական ցուցանիշների հետ: Առավելեւս, որ այդ մասին խոսվում է Ա. Արյանի վերոհիշյալ «Դայ հերոսներ» գրում: Խոսն այն մասին է, որ աղրեցանցի հերոսների «ընդհանուր» թվում կան նաև Խ. Սիոնիքան կրկնակի հերոսներ՝ մարտաւ Շովհաննես Բաղրամյանի եւ օդասու Նելսոն Ստեփանյանի անունները:

Իսկ իշխան, արդյուն, հեռուստափողող-ները, որ 1991 թ. ադրբեջանական բար-բարուսները վայրենարա ջարդել են, ոչ-չացրել և. Ստեփանյանի հուշարձանը Շուշիում եւ Դ. Բաղրամյանի հուշարձա-նը Կիրովաբադում: Այն ժամանակ ես, որդես ԽՄԴՀ դատամավոր, Գերագույն խորհրդի ամբիոնից դատամավորական հարցումով դիմեցի դատադանուրյան նախարար, դատամավոր Յազովիչ՝ դեմքի առիթով բարբարուսներին դատօն ենթակելով վերաբերյալ: Նույն երեսու-

յան Դմիտրի Շիմովիչը ինձ ընդունեց
նախարարի իր աշխատասենյակում եւ¹
արտաքերեց մի նախադասություն, որը
երբեք չեմ մոռանա. «Սումգայիթից հետո
եւ ոչ մի բանի վրա չեմ զարմանում»:

Յշեցնեմ, որ Սումգայիթին հաջորդեցին Բափուն, Գետավենը, Սարաղան, Բուղալիսը, Նախիջևանի Ջուղայի 4 հազար (10 հազարից մնացած) խաչքարեր՝ ոչնչացված աղրբեջանցի բարբարուների կողմից: Դրանք մահացած հայերի գերեզմանաբարերն էին:

**Իսկ չէ՞ որ դա էլ է ցեղաստանություն,
որը կազմակերպել էր ինքը՝ Ալիեր:**

Դա վերակառուցման թեժ օրերին էր, երբ մեզ շատ ու շատ զարմացրեցին անսպասելիորեն հյայնված մասնավոր խանութները, մասնավոր ռեստորանները: Դա այն ժամանակն էր, երբ ստեղծագործական միությունների համագումարներում, որդես կանոն, անտաղանդները «հրապարակայնության» եւ «ճարդու իրավունքների» շահարկողական ծածկութիւն այդանում էին, եթե չասեն վեցին բառերով հայիոյում էին հյայնի գրողներին, նկարիչներին, առանձնապես կինեմատորաֆիլմագործներին: Դա ան-

որն ավարտվում է հետեւյալ բառերով:
«...Եւ խնդրել կառավարությանը հաստա-
տել նավատօռմի Ռազմական խորհրդի ո-
րոշումը»:

Այդ ամենն, այսողև ասած՝ թթարան նույրունն է: Բերեմ կենդանի օրինակ դատունական փաստաթղթից. «Կրսել լեյտենան Նելսոն Ստեփանյանը 1941 թվականի սեպտեմբերի 28-ից մինչեւ հոկտեմբերի 13-ը 3-4 ինքնաթիռներից կազմված խմբում կատարել է 20 հաջող մարտական թոշից՝ գերմանական ֆաշիզմը Լենին բաղադրի մատուցներուն ոչնչացնելու համար: Չարից դուրս են բերվել եւ ոչնչացվել 51 ավտոմետենա, 8 տանկ, -լողամիջոց՝ 400 տոննա ջրատարողությամբ, 3 գրահամետենա, 1 մոտոցիկլետ, 8 ֆուրգոն, 4 բեռնասալի: Արժանի է դարձեաւարտելու Կարմիր դրոշը շվանանով... Եզրակացությունը՝ 8-րդ ավիարդիգադի հրամանատար, զնդադեմ է Լոգինով եւ 8-րդ ավիարդիգադի զինկոմ, բիգադային հրամանատար Ա. Լեխանդրովը»: Դեռ արդեն հաջորդում են բարձր ասյանները. «Կարմրադրու Բալեթիկ նավատորմի ռազմաօդային ուժերի հրամանատար, ավիացիայի գեներալ

სთარხუ მნე ქაღალდები გვიტრინი სტაციონი სტაციონი მართვა აუ-
რანწერები მასში ქასამართველები, აუ-
რანწერები ნათელ ქასოფერაში:

Այս ժամանակ այդ բաղադրում փողոց
կար մարմարե հուշաբիտակով, որի
վրա գրված էր. «Լեզենդար օդաչու-գրո-
հային, Խորհրդային Միության կրկնակի
Շերու, հայ ժողովրդի զավակ Նելսոն
Գեւորգի Ստեփանյան»: Եվ կար զորա-
մաս, որի հրապարակում դրված էր հու-
շաբանը՝ դասվանդանին ճակագրու-
թյամբ. «...զոհվել է օդային մարտում
Բաթիկ Ծովի վրա, Լիեռայա բաղադրի
մուտակային և Խորհրդային Լասվիան
գերմանա-ֆաշիստական զավթիչներից
ազատագրելու դայլարում»: Այսօր այդ
փողոցը վերանվանել են, հուշաքանը
բանդել: Բարեխախտաբար, գտնվեցին
դայձառ մարդիկ, որոնք էլ այն տեղափո-
խեցին հոգուս թանկ Կալինինգրադի բա-
ղադր: Ես ծառայել եմ Կալինինգրադի
մարզում, արեւածա Բաթիյսկում: Այդ-
ուս էին կոչում Պիլլար հայտնի նավա-
համգիստը: Ես չգիտեմ, իմշղես կարելի է
լլիտարա դղել անցյալը, առանց որի
չէր լինի նաեւ ներկան:

Երկիրը մեկն է բոլորին համար

Հովհաննես Բաղրամյան

ՆԵԼՍՈՆ ՍՏԵՂԻԱՆՅԱԾ

Ժամանակն էր, երբ ըստ Էռլյան, օրինականացված ամենաթղթությունը թույլ էր տալիս, ասենի Արքառում վաճառել մարտական շինուածուներ ու մերամբեր: Եվ հենց այդ ժամանակ ես կենտրոնական թերթում կարդացի ժխուր, հոգու ցավ առաջացնող հողված այն մասին, որ Երևանի տականները մետրոյում, բոլորի աչի առջև տօջապատել են ալեհեր ծերունուն, վայրենաբար հարցնելով. «Ի՞նչ ես դոչի կախել եմ Երևանի կտորները»: Այդ հողվածից ես իմացա, որ լաւագմի վետքանի դարձեմերի մեջ էր նաև Կարմիր դրոշի շինուածու:

Այս ժամանակ ես աշխատում էի «Թելե» փաստագրական վիդակի վրա՝ նվիրված իս. Միության կրկնակի հեռու Նեյսոն Ստեփանյանի կյանքին ու սիրանին, որը Հայրենական ղատերազմի ղատնության մեջ մտավ «Բալթիական արձիվ» անունով: Եվ գրի վրա աշխատելու ընթացքում մեծագույն ցանկություն առաջացավ ինանալ այն մասին, թե ինչպես եւ ինչի համար էին ընորհում այս կամ այն դարգելը եւ մասնավորապես՝ Կարմիր դրոշի ժամանակը: Ի դեմ, հենց մետրոյում կատարված նողկալի դեմքի նկարագրությամբ էլ սկսվում է իմ Շահենարքությունը:

«Ծեմեն» գիրը: Այդ ժանանակ էլ ես հմացա, որ համաձայն ղաւողանության ժողովոնի թիվ 0299 հրամանի, կառավարական դարձելի՝ Կարմիր դրոշի շքանշանի մասին կարելի է խոսել միայն այն բանից հետո, եթր օդաչու-գրիփայինը կատարել է 20 հազոր թոշից: Արդեն չեմ ասում այն մասին, թե ինչ երկար ու երկար ճանապարհ էր անցնում դարձելատրման թերթիկը: Ինացա նույնիսկ այն մասին, որ այդ ժքայի ամենավերջին փաստաթուղթը կոչվում է «Եղակացություն»:

մայոր Սամոխին եւ Կարմրադրոց Բալթիկ ճավառորմի ռազմաօդային ուժերի կողմանը՝ դիմիսիոն կողմանը՝ Պուրնին»:

Բերեն մեկ այլ օրինակ. որպեսզի սա նիշարհն ընորհվեր Կարմիր դրոշի ժամանակ, նա դեմք է մարտադաշտից դուրս բերեր ավելի քան 20 Վիրավոր, ամեն անգամ վտանգելով սեփական կյանքը: Ես հանկարծ անղատի կերպով այդդիմիս ժամանակի առուծախով են գրադիմակ ինչ-որ տականեր մի երկրում, որն անխուսափելի կործանումից փրկվեց իր հանարյա երեսուն միլիոն բաղադրային թի կյանքի գնով: Մեր աչքի առաջ ստեղծվել էր մի իրավիճակ, եթ թռութեր, չինացալով, թե ինչ են անում, ծաղրի էին են թարկում դաստիքի մարտական դարձելներ:

Այս ժամանակ ասում էին, թե Արքա տում կարելի էր ձեռք բերել նովաճիկ Խ Միհության հերոսի «Ուկե աստղ» Եւ Լե նինի շամանան: Ֆիւ է, հետո ուօքի Ե կան, բայց արդեն ուչ էր: Այդ մղջավան Զը դիմակ մեր բոլորի հոգուն: Երբե չի մոռացվի այդ սարսափը: Մնում է հի շեցնել ներկայիս սերնդին, որ Հերոսի կո չումը Շնորհվում էր «Ախրանի զործելու Նեծաօրում Ծարապութիւնների համար»:

Աշխատելով «Թեւեր» գրի վրա, ես Երկար փորձեցի Երեւանի, Սոսկվայի, Լեռնագրադի, Լիելպայայի արխիվները: Առաջին անգամ Լիելպայա եմ այցելել հեռավոր 1954 թվականին, «Ուրալ» ականանավորվ: Ես ծառայում էի Բարթիկայում եւ լավ եմ հիշում, որ այդ չսառցակալող նավահանգիստ բոլորը համառութեն անվանում էին Լիբավա: Զեհ մտածում, թե անցնելու են Երկար տարիներ, եւ 1987 թվականին Լիելպայայի դաշնագեղարվեստական թանգարանում հուշա

...Բարձրակարգ դրոֆեսիոնալ դղիգրաֆիս, բազմաթիվ դասմական գրեթե հեղինակ եւ հրատարակիչ, հայկական «Ամարա» հրատարակչության մասնակի 70-ամյակի առթիվ հրատարակել է հանրագիտական աշխատանք այն հայերի մասին, որոնք Հայերնական մեծ դատերազմի ժամանակ արժանացել են և. Միության Հերոսի, Սարտական փառքի երեք ասիհճանների շքանշակիրների, տարբեր երկրների բարձրագույն մարտական դարգեւնների (խոսքը համաշխարհային հայկական սփյուռքի զավակների մասին է) շքանշանակիրների կոչման: Ձեռքիս է այդ գրի ննուային օրինակը: Խ. Միության հերոսները 106 են: Ի դեռ, և. Միության Հերոսի դարգեւի էսիզի հեղինակը հայ է՝ Սարժանով Միրն Իվանովիչ (Մերժանյանց Միհրան Ռովհաննեսի): Դայ ժողովորի 26 զավակներ դարձել էին Սարտական փառքի երրորդ ասիհճանի շքանշանակիրներ, իրենց կարգավիճակով հավասարեցված են. Միության Հերոսներին: Դայաստանի ուր զավակներ արժանացել են տարբեր երկրների բարձրագույն դարգեւնների: Նրանց թվում է ֆրանսիական Դիմադրության լեգենդար մարտիկ Միսարֆ Գեւորգի Մանուչյանը, որն ինը տարեկան էր, երբ ծննդները ցեղասպանության զոհ դարձան Արեմյան Դայաստանում: Պահպանվել է նացիստական փաստաթուղթը ֆրանսիական դարտիզանների խնդիր առաջնորդ Միսարֆ Մանուչյանի մասին: Այնտեղ գրված է. «Դայ, ջոկատի առաջնորդ, 56 հարձակումներ, 150 սղանված, 600 վիրավոր»:

ԱԼԱՆ ՌԻՎԵՐ

Նկարագրելով աննկարագրելին: 1915 թ.

Ալան Ուայթհորնը բաղադրագիտության տաւունաթող դրոֆեսոր է Քիմիկունում (Օնտարիո) գործող «Կանադայի արթայական գինվորական բուհում»: Բանաստեղծ է եւ գիտնական: Ետինական «Վերադարձ դերի Շայաստան», «Արդար բանաստեղծություններ» եւ այլ գրենի: Եղենմից փրկված հայ որությունը բոռն է:

Ինչողե՞ս կարելի է մտածել, Երևակայել աներեւակայելիի ճապին: Ինչողե՞ս կարելի է մկարագրել անմկարագրելին: Այս հարցադրումները ցեղասպանությունը փորձել հասկանալու վերլուծական եւ բարոյական ճարտարակավերների շարժին են դատկանում:

Օսմանյան կայսրությունում հայերի զանգվածային տեղահանություններն ու սպանությունները իրենց գագաթնակետին հասան Առաջին համաշխարհային տատերազմի օրերին, երբ դեռ «ցեղասպանություն» եղրովը երեւան չէր եկել: Իրականում Երիտրութերի վարչակարգի իրականացրած հայերի ջարդը որպես կատախղանք ծառայեց Լեճկինի համաստեղծելու այդ իրավական եղրությունը՝ 1944-ին:

1915-ի եւ դրան հաջորդող
սարիների իրադարձությունները

հասկանալու փորձ կատարելիս, նոյառակահարմար է հարցնել, թե ի՞նչ բառեր կամ արտահայտություններ էին օգտագործել վերադրողները, տեղացի եւ օտար ականատեսները եւ այդ ժամանակվա թերթերը՝ նկարագրելու համար տեղի ունեցածը: Մարտահրավերը հետևյալներ. ինչպես նկարագրել աննկարագրելին, կամ այն, որ հետագայում՝ 1941-ին Զերչիլը կոչելու էր «անանուն ոճագոծություն»:

«Նյու Յորք Թայմսը» մեծ տեղ էր համարել հայերի կոտորածներին: Թռուցիկ հայացքն անգամ դարձում է, որ 1915-ին բաների դակաս չի զգացվել Ակարագրելու համար սարսափելի ժեսարաններն ու արարքները: Օգտագործված բառերի վերլուծությունը կարող է զաղախար տալ հայ ժողովրդին վիճակված մարդկային արեքի հսկայական ծավալի մասին:

«Սյու Յոր թայմսում» 1915 թվին օգտագործված բառերի եւ արտահայտությունների թվում էին հետևյալները. «ավարառություն», «զանգվածային տեղահանություն», «նեծածավալարտափում», «ամբողջապես աննարդարնակ դարձած», «ընկի ժողովրդի ամբողջական տեղահանություն», «Երիտասարդ կանայք եւ աղջիկներ յուրացվում են, նետվում հարեմները, հարձակման ենթակվում

յնին 1915-ին,

կան վաճառկում անենաբարձ գին առաջարկողին», «Երեխաների զանգվածային առեւանգում», «բռնաբարություն», «աննման վայրագություն», «սարսափի գրծօդորթյուններ», «սղանություն, բռնաբարություն և այլ զազանություններ», «Ենթակլվում են սարսափելի տանջանքների», «նողկալի տանջանքներ», «նրանց (կանանց) կրծերն են կտրում, եղունգները բառում-հանում, ոժեր կտրում, կամ էլ (տղանարդկանց) ոժերին դայս մեխում, ինչպես ծիերին են անում», «այրում են ող-ողջ», «անհավատակի դաժանություններ», «համակարգված սղանություններ», «տղանարդիկ եւ կանայք բեզմանակարգված կտրումները, որտեղ հազարավորներ սպից ճահանում են», «մեկ միջին հայեր սղանված կամ սփորված», «1,5 միջին հայեր բաղցած են» «մահանում բանտային ճանքարերում», «դիվային կոտորածներ», «կոտորածը ծրագրավորված էր», «ամենայն ճանրամասնությամբ մշակված եւ արդյունավետ կերպով իրագործված կոտորածները, որ այս երկում երբեւ կատարվել են», «արմատահիլ անելով Օսմանյան կայսրությունում մեկուկես միջին հայերին», «բռնաջնջման բաղաբանություն», «ծրագիր արմատահիլ անելով բիստոներություն

սը՝ սղանելով հայազգի թիւստնյաներին», «ծրագիր բնաջն-ջելու ամբողջ հայ ժողովրդին», «մի ազգի դիմակուրյալ սղանությունը», «մասդրությունը բնաջնջելու է ամբողջ հայ ազգին», «Հայաստանն առանց հայերի», «հայերին սղանում է մահացինց լինելը», «Հայաստանի մահը», «մասդրություն Ասիական Թուրքիայում ամբողջակես բնաջնջելու բոլոր ոչ-մահմեդական ազգություններին», «օճառություն ընդունելու բաղադրական բարոյականության եւ բարոյականության» եւ այլն:

Առնվազն տար օրինակ կարելի է բերել (հինգը՝ նախանձ 1915-ը), երբ թիւիական «ողջակիզում» բառն է օգտագործված նկարագրելու հանար կամ հայերի ողջ-ողջ այրելը, թիւստնյաների կոտորածը, կամ հայ ժողովրդի բնաջնջումը: 1915-22 թվերի «Սյու Յոր Թայմսի» նկարագրություններում ընդունված են եղել «ողջակիզում», «Պատերազմի ողջակիզման սարսափները», «մեծ ողջակիզում» եւ «Վեցնական ողջակիզում» բառերը:

Պարզ է, որ լրատվությունների հեղինակները մեծ զանգեր են գործարել նման չափսերի սարսափելի գործողություններն ու տեսարանները նկարագրելու համար: Նրանք հավանաբար խիս լարված վիճակում են եղել, համակված հեղծուցիչ

զգացնումներով։ Ականատես-
ներից շատերի համար դա հա-
վանաբար իրենց կյանքը ամ-
բողջովին վերափոխող փորձա-
ռություն է եղել։

1915-ի աղրիլսանչորսյան ծերբակալություններից, տեղահանություններից եւ կոսորածներից մեկ ամիս անց դաշնակից երկիրները՝ Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսիան եւ Ռուսաստանը օգտագործեցին չարազուական «Հանցագործություն ընդդեմ բաղադրակրության եւ մարդկության» արտահայտությունը, որը դաշտնախետես «Նյու Յորք Թայմսում» տպագրվեց 1915 թվի մայիսի 24-ին: Դա մասամբ կիսաթրավական գգուցացում էր ուղղված Երթուրերին: Քետագայում այն ձեռք բերեց իրավական «կարգավիճակ» եւ դարձավ միջազգային իրավունքի գլխավոր եղրույթներից մեկը: Դա կարեւոր բայլ էր Ֆեղաստանության իրավական հասկացության զարգացման գործընթացում: Այդուհանդեռձ, ոչ մի բառեզր կամ բառակապակցություն չի կարող դաշտած համադատասխանությանը նկարագրել սարսափի ու տառապանի ահազգությունը, որ բաժին ընկավ հայերին: Նույնիսկ այսօր մենք որոնում ենք միջոցներ «նկարագրելու աննկարագրելին»:

Sourqu. S.O.

Պարսնիքյուն 1915-ին, անդատվություն 2015-ին

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՄԻՒՐԱՆՅԱՆ. «ԱՄ-Ի ՃԱՆԱՀՄԱՆ ՍՊԱՏԵԼ ՄԻՋՈԳՆԵՐԻ, ԷՆԵՐԳԻԱՅԻ ԵՎ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԿՐՌՈՒՍ Է»

դաստիարակության գործառնությունները»:

«Արդի խաղաքականության ակտուալ զարգացումները» թեմայով դասախոսությանը խաղաքագէտն անդրադապակ ինչողես ՀՅ ԱԵՐ խաղաքական եւ արտաքին խաղաքական զարգացումներին, այնողես էլ ամերիկյան լրատվա

የአንዳጅ ወጪ እውቅናን በቃድና ይህ ቀነስተሬነት, ቅዱትና ጥሩ ማስተካከል ነው፡፡

Քաղաքագէտն անհասկանալի է համարում շատերի առաջ բաւած այն կարծիքը, թե ԱՄՆ-ը չի ուզում լարվածություն առաջացնել ամերիկա-թուրքական հարաբերություններում, նկատի է նաև, որ Ռուսաստանն էլ Թուրքիայի հետ կապված է հազարավոր թելերով: «Տարբեր երկներ, ելնելով իրենց աշխարհագործական շահերից եւ հայկական համայնքներից»

ուժից եւ գործունեությունից, 100-ամյակի շրջանակում ունեցան իրենց ուրույն մասնակցությունը», - ամփոփեց բաղադրատեսք:

Խոսելով Թուրքիայում տերի ունեցող միշտաբ վիճակությունների մասին՝ բաղադրատեսք

ը թ նկատեց. «Ի՞նչքան Թուրքիայի հասարակությունը փոփոխվում է դաշնում և ավելի լավը, այնքան իշխանությունները դադարանում են ժարունակում են մերժման ու ժխտման հաղաղանությունը»:

Անդրանիկ Միհրանյանն անդրադառնալով
նաեւ ուկրախնական դեմքերին՝ նեց, որ եթէ¹
ԱՍՍ-ն հարձակողական գենով աղափովի
Ուկրախնային, աղա նաեւ դեժ է զենին սի-
րապետող մարդկանցով ես աղափովի: Խկը
Ուսասաւնի համար Ուկրախնան էկզիստեն-
ցիալ հարց է, նա բնականաբար ավելի բա-
ցահայք կամի օգնել իր կողմնակիցներին
Սա լայնամասշաբ դատերազմի կիանգեց-
նի, որին ամերիկյան հասարակությունը
դատարան չէ:

ՔՆԱՐԻԿ ԱՎԱԳՅԱՆ

Պատմական գիտությունների թեկնածու

Պատմական ճակատագրի բերումով հայ ժողովրդի նոր եւ նորագույն դամնության գրեթե ողջ ընթացքում եւ վաշչատարածային բոլոր կարգավիճակներում (սկզբում որպես Հայկական մարզ, Երևանի գավառ, աղա՝ Երևանի նահանգ, Հայաստանի Առաջին եւ հաւաքաղես՝ Երկրորդ, աղա՝ Երրորդ Հանրապետություն) Պատմական Հայաստանին ընդամենը 1/10 հողատարածքի Վրա իր գոյությունը դահլիճանած Արեւելյան Հայաստանի նաև կազմող հատկածը եղել եւ շարունակում է մնալ հայության ներգաղթի հիմնական առանցք՝ հակառակ այդ ուղղությամբ բոլոր ժամանակներում արևկա տարակարծությունների, աշխարհագործական խոչընդուների, հնչյուն նաև՝ սոցիալ-սննդական դժվարությունների:

Արտելի հայության, մասնաւորապես՝ «իր ծոցէն Բարեգործականի նման խուռ կազմակերպութիւն մը ծնած» եզրիտահայության, առանձին շերտի հարաբերությունները Հայաստանի հետ հաստավել են հենց սկզբից, դեռևս 1921 թ. Երեւանում ստեղծված Հայաստանի օգնության կոմիտեի (ՀՕԿ) (նախագահ՝ Հովհաննես Թումանյան) միջոցով։ ՀՕԿ-ն իր մասնայուղերն է ունեցել սփյուռքահայ տարբեր գաղթօջախներում, որի նշանաբանն է՝ «Հայուն համար Հայաստանէն դուրս չի՛ փրկութիւն»։

Հայաստանակենտրոն սփյուռքահայերի շարժում իր առանձնահատուկ տեղու ու դերն ունի եզրակացնահայ հայրենարարձ գրող, հրադարակախոս, հասարակական-բաղաբան գործիչ, երգիծանկարիչ Գառնիկ Սվագըսանը, որը, իրատեսութեն զնահատելով ժամանակաշրջանի բաղաբան հանգանաններն ու տարածաշրջանային ճարտահրավերները, խորհրդային Հայաստանը համարել է «ամենայն հայոց պետություն», ինչողևս նաեւ սկսալ դասին հայ ժողովորի ֆիզիկական գոյության դասելանձան երաշխիք՝ «ամենանդաստավորն ու տաճարանականը», քանի որ ամեն ինչից առաջ եւ ամեն ինչից վեր է երկրի խաղաղությունն ու բարօրությունը: Նա Հայաստանի զարգացումն ու անդամութումը համարում էր նաեւ արևմտահայության դաշինության գրավականը՝ «միակ կուկուրը որը խարու եւ եր-

կրվանք», որը կարող էր, «Երբ դայնանները ներեն, առանց նոր արյունահեղությանց եթ դարձնել հայ ազգը իր դասմական անժխտելի իրավունքներուն», ուստի եւ սկիզբանահյությանը կոչ էր անում «ոչ մեկ դայքար մոլել խորհրդային հետանության դեմ», այլ՝ «կարելի ամեն մի-ջոցներով ուժ տալ» Հայրենիքին եւ Ներզագոյին:

1926 թ. ՀՕԿ-ը հիմնվել է Նաեւ Եգիղոսոսով՝ կենտրոնացելով ունեալով Կահիրեն, աղա Նաեւ՝ մասնաճյուղեր են ստեղծվել Ալեքսանդրիայում եւ Դամասկոսում: Այդ առիթով Եգիղոսոսում ՀՕԿ-ի հիմնադիր փոխ-նախագահ Գ. Սվազը անը «Արաբ» թերթում գրել է. «Արանց այլեւայի անորով հօհմանապուրակուն»

միի բոլորի այս գործին
ուրեց : Կասն զի այս գործը ոչ
գաղափարական խորություն, ոչ
կուսակցական մենատիրություն
կանչնա : Վասն զի այս գործը
միակ իրական աշխատանքն է
զոր գաղութահայությունը դեսք է
տամի սիրով ու նվիրումով»:

Անդրադառնալով հայ սիյուռ-
ի դասմական անցյալին եւ ա-
ղագային՝ հեռատես ազգային
գործիչն իր «Սերգաղթի իմաստն
ու արժեթք» հոդվածում գրել է.
« **Սեմ սփիլով մը ունենալու**
համար չե, որ աշխարհի ամէն
կողմը ցրուած են, այլ բրնու-
թիւնից ու հալածանից սի-
դուած [Ընդգծում՝ Պ. Ա.]:
Անդրադառնալով հայ սիյուռի
դասմական անցյալին եւ աղա-
գային՝ գրում է. «Այս դայնան-
ներուն կարո՞ղ էր ապրիլ եւ յարա-
սել հայ ժողովուրդը արտա-
սահմանի մէջ: Այս հարցը աւելի
ճիշդ կ ըլլար ուղղել Լեհաստա-
նի եւ Յոլանդայի մէջ ձոլուած
եւ կորուած, Ավստրիայի, Յուն-
գարիայի մէջ մեռած ու փչա-
ցած, ինչողևս նաև զանազան
երկիրներու մէջ հիւծուած եւ փո-
քիացած հարիւր-հազարներով
հայերուն, որոնի սակայն այսօր,
աւաղ, ի վիճակի չեն մեզի դա-

Գառնիկ Մ հայրենա

ասխանելու, որովհետեւ հայութեան համար ձուլուած եւ կորսուած են իսլամ»: Աղա Գ. Սպազյանը հանգել է մեկ եղակացության: « Այժմէն մեր կարելի բոլոր միջոցները դեմք է տրամադրենի ու մեր ամբողջ ուշադրութիւնը կերտռնացնենի Շերգաղթին կազմակերպումի ու յաջողութեան գործին, որովհետեւ **ներգաղթին մէջ է սփիլուխայութեան փրկութիւնը, ինչու հայրենիքի մէջն է ամբողջ հայութեան աղազան** [ընդօնումը՝ Զ. Ա.]»:

Անօրուց այս գաղափարներն
ու գործունեությունը, ինչպես
նաև հետազայտմ հայրենադար-
ձության կազմակերպման գոր-
ծընթացը Սփյուռքում, առավել
եւս Եգիղտոսում հանդիմել են
այդ ժամանակ անգլիական
հյատակության ներք գտնվող Ե-
գիղտական, նաև Ներհանայ-
ային առանձին կառույցների
խիս ընդդիմադիր Վերաբե-
րունին, որի արդյունքում Եւրի
գերազուն շահերին դապելու մե-
ջադրանքով զ. Սվազյանը 4
ամօամ ըստ է նետի:

ասքան բաս է մասզմ:

Այդուհանդերձ, արհանարելով
ամեն տեսակի հայածանները,
Գ. Սվապյանը շարունակել է
ծավալելի իր գաղափարախոսա-
կան եւ հասրավական-խաղ-
անական ուժեղացնութիւնը: ԵՇ:

ի լուծարության հետո, Եգիղտսա-
հայության շրջանում ազգային-
գաղափարական ոգին, Մայր
հայրենիքի հետ կապն արթուն
դահելու հատուկ նողաբակար-
րունով, Գ. Սվազյանը 1943 թ.
Ալեքսանդրիայում հիմնել եւ դե-
կավարել է «Սեւան» հայաշունչ
ու հայատանակենտրոն մշա-
կության-հասարակական միու-
թյունը, որի նողաբակն էր գար-
գացնել ընորհայի Երիտասարդ-
ների ընդունակությունները, ինչ-
դեռ նաև դասախոսություննե-
րի եւ դասընթացների միջոցով
համայնքին ծանոթացնել հայ-
մշակույթին եւ Հայրենիքի առա-
ջնաբացին, նյութապես եւ քար-
յալես աջակցել ֆաշիզմի դեմ
դայլարող հայրենիքին, հայրե-
նադարձությանը, Եգիղտսահայե-
րին նախադարձաստել ներգաղ-
թին, ծանոթացնել Հայրենիքուն
խորհրդային համակեցության
կանոններին, հայրենի գաղա-
փարախոսությանն ու արթելա-
կերպին եւ այլն:

Արձագանքելով 1930-ական
թվականներին Խորհրդային Հա-
յաստանի կառավարության
կազմակերպած մի խումբ տա-
րաօրին համեր Մարտ հայրենի-

Դափու հայութ Սայ հայրապետ
ներգաղթին՝ Գ. Սվազլյանը գրել,

հորդր են ազգայիշությամբ ու
հայրենասիրությամբ ներշնչված
հանախմբնան կոչ, որը եւ, ընդ-
հանուր առնամբ, սկզբում՝ գա-
ղափարապես, առա նաև՝
գործնականում, նախադաս-
րաստել եւ իրականություն ե-
ղաձել բազմահազար եօփո-
տահյերի, ինչողև նաև
սփյուռքահայերի հայրենադար-
ձությունը Խորհրդային Հայա-
սան:

მათმაცან დაძვან ქორპი-
ტესანებთან ქერამების თუ ქერა-
მების შემთხვევაში, ესობი՝ უაკი-
რა უაკრავან:

«Եւ սամ, գուեւ է սա, Տարած-
խարիկ հայերս ի՞նչ կ'ընենք, Երբ

Գառնիկ Սվագլյանի հայրենադարձության եւ
հայրենաւշինության անժամանցելի դասերը

Ի՞նչ: «Սեւան» միության հարյուրավոր անդամներ իրենց նողասն են բերել նաեւ կարծիքանակայինների հաճարք բրդյա գուլղաներ, տաք հագուստներ հյուսելու եւ նվիրաբերելու գործին:

Հանգանակված բոլոր գումարները Գ. Ավազյանը Եգիտուսում Խորհրդային Միության դեսպանատան միջոցով առավել է Սայր Հայաստան՝ ի նորասներգաղթի եւ բնակարանների շինության ֆոնդին:

Արդեն 1947-1948 թթ. Եզիմ-
տսուից հայրենադարձվել է մո-
տավորապես 4.000 հայ: Հայրե-
նադարձություն, որն իրակա-
նություն դարձավ նաև Գ.
Սվազյանի ժուրգ Երկու տաս-
նամյակ ծավալած, ազգային-
գաղափարախոսական նոյա-
տակային ու կազմակերպված
Հայաստանակենտրոն գործու-
թյուրան:

Արյունինման, դեղի հայրենիք
ներգաղթին գաղափարաբես
նախապատճառակած եզրաւա-
հայությունը հիմնականում կա-
րողացել է հեռու մնալ անցան-
կալի այլախոհական դրսեւո-
րումներից, եւ, ընդհակառակը,
իր երեւելի մտավորական, ար-
վեսի գործիչ, բժիշկ, աշխա-
տավոր եւ այլ մասնագետնուով
մեծաղես նղաստել եւ շարու-
նակում է նղաստել Դայրենիքի
առաջնորդացին:

Գառնիկ Սպազյանի ներգաղթի գաղափարացումը այսօր եւս կարող է ուսանելի դաս ծառայել օտարության մեջ հայադարձան ջանիբեր գործադրող սփյուռքի մեջ՝ հայենակիցներին՝ գիտակցելու համար, որ հայադարձանությունն առանց հողադարձանության անհմաս է, իսկ հողադարձանությունը ենթադրում է գիտակցված ու անսակարկ հայրենադարձություն եւ հայրենադիմուրուն:

